

Sosiologit ja taide osa 1

Tampereen sosiologipäivien ohjelmistoon kuului ensimmäistä kertaa tänä vuonna myös kuvataidenäyttely, jossa joukko suomalaisia sosiologeja esitteli luovuuttaan. Miten näyttely hahmottui näinä postmodernin tekotaiteen aikoina? Onko sosiologien taide lähinnä harrastajuudesta ponnistavaa toimintaa, vai voisiko sosiologisilla ja nykytaiteellisilla menetelmillä olla kiinnostavia yhtymäkohtia? Näyttelytyöryhmä Pekka Rantanen, Jaana Lähtenmaa ja Pauliina Seppälä lausuivat näyttelyn tiedotteessa muun muassa seuraavaa: ”Taidenäyttelyn järjestämisen alkuperäisiä perusteita oli kaksi. Ensiksi näyttelytoimikunta havaitsi, että sosiologien joukossa on paljon ihmisiä, jotka harrastavat jotakin taidemuotoa, ja toiseksi heräsi kiinnostus nähdä, mitä kaikkea muutakin kuin tekstiä sosiologit ja muut yhteiskuntatieteilijät kynillään ja vastaavilla teknologisilla välineillään tekevät.”

Edellisen kommentin perusteella näyttelyn tarkoituksena on olla ensinnäkin harrastajanäyttely, mutta myös valotus tiedeväen taiteellisesta toiminnasta. Taiteen ja tieteen välinen yhteys on traditionaalinen juonne länsimaaisessa ajattelussa. Jo yleissivistykseenkin

kuuluu tuntea Leonardo da Vincin taiteellistieteellinen toiminta. Leonardo oli samaan aikaan sotilainsinööri ja tiedemies, joka maalasi ja piirsi muistiinpanoihinsa luoden samalla sekä tieteeseen että taiteeseen liittyviä ajattelunrakenteita. Koska näyttely on vasta ensimmäinen sarjassaan, sille ei ole olemassa traditiota, jonka puitteissa näytteillä olisi myös nykytaiteilijoiden ja sosiologien yhteisteoksia, joiden avulla voitaisiin tutkia sekä taiteellisia että esimerkiksi yhteiskunnallisia käytäntöjä. Yhteistekemistä ja työryhmiä oli kuvataidekriittikoa ilahduttavan monta: Hannu Niemisen ja Tapio Rissasen elokuvat, Eeva Luhtakallion, Anu-Hanna Anttilan, Sampo Villasen, Antti Gronowin ja Tuomas Yli-Anttilan videoteos ”La retraite de M. Alapuro” (2010) ja Ina Aaltojärven, Pia Hounin ja Aino Järvi-Eskolan Kirjallinen ääniteos ”TRE: DÈRIVE: HKI” (2011).

Teosten ikä vaihteli nykyhetkestä lähihistorialliseen, kuten näyttelyn varhaisin Mikko Lagerspetzin ”Din blomming, sluten än i knopp/Sun kukoistuksesi kuorestaan” vuodelta 1978 osoittaa. Teos edusti myöskin Lisa Kanckosin etsausten ohella ainoana grafiikkaa näyttelyssä. Vahvimmin

dominoiva osuus oli valokuvalla, joita oli 18 näyttelyn 48 teoksesta. Tampereen näyttelyn perusteella on vaikea sanoa, kuinka vahvasti sosiologien kiinnostus valokuvaa ja valokuvapohjaista ilmaisua kohtaan liittyy dokumentarismien perinteeseen, nykytaiteen käytäntöihin tai harrastajavalokuvauksen asemaan melkeinpä kaikille sopivana toimintana. Sosiologeille valokuva on selkeästi sekä esteettisen kiinnostuksen että työvälineen asemassa. Hyvänä esimerkkinä tätä toimi Jari Luomasen ”Toaster” (2010), joka oli myös hänen *Living with the media* -tutkimuksensa kansikuva. Tulkitsen teoksen enemmän väitöskirjan visuaaliseksi tulkinnaksi kuin sen pelkäksi (kansi)kuvittamiseksi. Kuvantekemisen ja kuvittamisen välinen suhde on seikka, joka usein erottaa taiteilijat ja muut taiteenharrastajat toisistaan. Taiteilija ei useinkaan tee teostaan kuvittaakseen jotakin teoriaa vaan luottaa vapaan taiteen olemassaolon oikeutukseen. Kuvittamisessa taideteos on instrumentti, joka palvelee tiettyjä tarkoituksia, havainnollistaa, esittelee oppineisuutta tai puhuu taiteen arvosta kulttuurisena pääomana. Nykytaiteen teorioissa taideteos ei ole pelkkä maalaus, veistos tai muu objekti, jonka voi ostaa, omistaa tai tulkita

vaan osa kansalaistoimintaa tai ylipäätään maailmassa olemista. Taide on tällöin maailmankatsomuksellista tai filosofista toimintaa eikä pelkästään esteettinen harrastus, jota ilmeikkään voi tulla toimeen, jos on pulaa katumaastureista tai purjeveneistä.

Kiinnostavimmin sosiologisen teorianmuodostuksen ja taiteellisten toimien välimaastossa luovivat jo aiemmin mainitut ”TRE: DÈRIVE: HKI”, Hannu Niemisen ja Tapio Rissasen elokuvat ja videoteos ”La retraite de M. Alapuro”, joissa kaikissa sosiologisella analyysillä maailmasta oli keskeinen sija. Ensimmäisessä teoksessa luotiin sosiologisen työskentelyn avulla ääniteos, toisten tekijöiden elokuvat tutkivat muun muassa aikalaisuutta ja kolmannessa yhteisteoksessa luotiin mustavalkoinen lyhytelokuva Risto Alapurin eläköitymiseen liittyen. Elokuvallinen juhla kirjaa see linkittyi samanaikaisesti sekä tieteelliseen että taiteelliseen toimintaan. Nähdäkseni tämänkaltaisen oman tieteellisen kompetenssin valjastaminen taiteelliseen työhön (tai päinvastoin, mutta lähtökohdani on taidekriitikon) puhuu moniaistisuuden ja -arvoisuuden puolesta. Estetiikka ja etiikka kytkeytyvät toisiinsa, ja maailmaa voi tutkia ja parantaa sekä nykytaiteellisten projektien että (nyky)tieteellisten prosessien avulla. Mutta mitkä voisivat olla kiinnostavimmat mediumit ja metodit sosiologian ja taiteen yhteispelille?

Sarjakuva näkyi vahvasti, kuten Oiva Pasman ja Piia Jallinojan striippien yhteydessä paljastui. Sarjakuva on tietysti selkeä esimerkki teoksesta, jossa visuaalisen ja kirjallisen materiaalin yhteispeli tekee teoksen merkitykset. Voisiko se olla eräänlainen tieteellistaiteellinen pe-

rusmetodi, jonka avulla liikutaan molemmissa maailmoissa tasaveroisesti? Vai onko sarjakuvan asema populaarin ja taidekuvan välisäolijana liian itsestään selvä, jotta sen avulla hahmottuisi molempien kenttien merkitys? Ehkä sosiologinen sarjakuvanäyttely voisi vastata tähän kysymykseen. Sarjakuva on muutenkin esimerkki siitä, miten teoriat ja käytännöt kohtaavat, joten se voisi toimia kiinnostavana paralleelina sosiologiselle tutkimukselle.

Yleisesti ottaen sosiologien ensimmäinen taidenäyttely kattoi melko laajasti nykytaiteen erilaiset mediumit. Tosin kuvanveisto jäi traditionaalisessa muodossaan puuttumaan, vaikka Liisa Parikan ”Särkynyt kahvihetki” (2011) olikin installoitu tilaan ja Riikka Kivimäen keramiikkateos ”Jääkarhun pää” olivat mukana. Näyttelyssä oli esillä myös taidehistorialliseen traditioon kytkeytyvää materiaalia, kuten Anssi Ylirönnin surrealistiset maalaukset tai Jaana Lähteenmaan esinekoosteen ja maalauksen välimuodot osoittivat. Kiinnostava laajentuma maalaustaiteen puolelta voisi löytyä esimerkiksi muotokuvauksen puolelta, joka on yliopistomuotokuvatradition osalta usein niin sanottujen harrastelijamaalareiden tekemää. Harrastuneisuus ja harrastaminen ovat kuitenkin näyttelyn eräs keskeisistä fokuksista.

Taideharrastajien joukko on hyvin vaihteleva, sillä heihin mahtuu niin runsaasti kouluttautuneita kuin itseoppineitakin. Heidän heterogeenisuutensa asettaa rajoituksia sille, kuinka syvällisesti asian harjoittamisen ja harrastamisen eroa voi tulkita. On kuitenkin selvää, että monet harrastajat identifioivat itsensä taiteilijoiksi, kun taas

toisille taiteen tekeminen on enemmänkin puuha muiden joukossa. Kolmas mahdollisuus ymmärtää taiteenharrastamista on muistaa klassisen sivistyksen ideaali, jossa akvarellimaalaus, pianonsoitto ja kyky kirjoittaa sonetti ilmentävät henkilön kuulumista keski- tai yläluokkaan. Tässä yhteydessä voi nostaa esiin kysymyksen, kenelle näyttely oli varsinaisesti suunnattu? Kääntyikö se ensisijaisesti sosiologiyleisön puoleen, jolla on tietysti paremmat edellytykset myös hahmottaa sitä, mikä on sosiologisen ja taiteellisen työn suhde toisiinsa. Sosiologian ulkopuolisena yleisönä, mutta myös ammattimaisena taidekentän edustajana, jäin monien teosten kohdalla aprikoimaan näiden kahden maailman välisen suhteen olemassaoloa ja perusteita.

Näyttelyn ripustus edusti yliopistollisten amatöörienäyttelyiden traditiota sermeineen, näyttelyvalaistuksen puuttumisineen ja sen suhteen, että näyttelytilassa vakituisesti olevaa Laila Pullisen veistosta tai Erik Enrothin maalausta ei laisinkaan integroitu ripustukseen. Tässä suhteessa nykytaiteen käytännöistä löytyvä rinnakkais-esimerkki olisivat kiertonäyttelyt, jotka installoidaan samankaltaisiin neutraaleihin tiloihin tavanomaisin ripustuskäytännöin. Kokemuksena näyttely soittautui olevan enemmän kuin pelkkä osiensä summa. Siinä piilee nähdäkseni kiinnostavia mahdollisuuksia kahden erilaisen inhimillisen toiminnan suhteiden hahmottamiseen. Toivottavasti sosiologinen taidenäyttely jatkaa toimintaansa, onhan se myös arvokas puheenvuoro taiteen tärkeydestä yhteiskunnassamme.

Juha-Heikki Tihinen